

نقش تخلف انتظامی

در مسئولیت مدنی قضات

بیر نظر:

دکتر بختیار عباسی

عضو هیئت علمی دانشکده حقوق، واحد تهران مرکزی

مؤلف:

اعظم سیف نوریان

دانشجوی کارشناسی ارشد حقوق خصوصی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی

www.andisheh.sarsar.com

📖 نام کتاب: نقش تخلف انتظامی در مسئولیت مدنی قضات

✍️ مؤلف: اعظم سیف نوریان

🎨 طراحی جلد و کتاب‌آرایی: اکرم پهلوان

✉️ ناشر: اندیشه عصر، ۶۶۹۱۴۳۰۱-۶۶۴۲۴۶۱۷

📊 شمارگان: ۲۰۰ جلد

📅 نوبت: چاپ اول-۱۳۹۵

📄 شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۴۲۱-۰۹۶-۶

💰 قیمت: ۶۰۰۰ تومان

عنوان و پدید آورنده: نقش تخلف انتظامی در مسئولیت مدنی قضات/اعظم سیف نوریان

مشخصات نشر: تهران؛ اندیشه عصر، ۱۳۹۵

مشخصات ظاهری: وزیری

وضعیت فهرست نویسی: فیا

موضوع: مسئولیت (حقوق) -- ایران

شناسه افزوده: دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی

شناسه افزوده: عباسلو، بختیار، ۱۳۴۱، ناظر

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۴۲۱-۰۹۶-۶

رده بندی کنگره: ۱۳۹۵ ۷۹۱/س ۱۶۱۰ KMH

رده بندی دیویی: ۳۲۷/۵۵۰۱۴

شماره کتابشناسی ملی: ۴۵۴۸۱۷۵

مرکز پخش: تهران- میدان انقلاب- ابتدای خیابان آزادی- روبروی سینما مرکزی

بازار بزرگ انقلاب- طبقه زیر همکف- پلاک ۹ تلفن ۶۶۹۱۴۳۰۱-۶۶۴۲۴۶۱۷

سخن مؤلف

اثر حاضر با هدف بررسی اثر تخلف انتظامی در ایجاد مسئولیت مدنی برای قضاات و شناسائی قوانین حاکم بر موضوع همچنین شناسایی مرجع رسیدگی کننده به خسارات وارده به زیاندیدگان نگاشته شده است. به نظر می رسد تخلفات مطرح در قانون نظارت بر رفتار قضاات، مصادیق منحصر در شناسایی مسئولیت مدنی برای دادرس نیستند. تخلف انتظامی در مسئولیت مدنی قاضی شرط لازم هست که در صورت ورود خسارت بر زیان دیدگان و سایر شرائط، مبنای شناسایی مسئولیت مدنی برای قاضی خواهد بود. به نظر می رسد تقصیر قضایی منحصر به تخلفات انتظامی قضاات نیست اعم از آن است و سایر مصادیق بی احتیاطی طبق تشخیص عرف را شامل می شود و ضابطه، همان عرف و رفتار انسان متعارف است. در رویکرد سابق، قانون مجازات اسلامی، وفق ماده ۵۸، مسئولیت، مخصی قضاات مطرح گردیده بود که در قانون جدید مصوب ۱۳۹۲ حذف گردیده است. در بررسی موضوع می بایست تبصره ماده ۱۴۵ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ نیز لحاظ گردد. به نظر می رسد با به دلیل اشتغال قاضی در صنف قضا، وی از شمول قاعده احسان خارج است. در اثر حاضر ضابطه تخلف انتظامی قاضی، به مسئولیت مدنی وی پرداختیم و مفهوم تقصیر قاضی و مستندات قانونی آن، پس مصادیق آن مطرح شده است. به قانون نظارت بر رفتار قضاات مصوب ۱۳۹۰ و جایگاه آن در احراز تقصیر شغلی نیز پرداخته شده است. تخلف انتظامی یکی از عناصر تقصیر قاضی وفق ماده ۱۴۵، قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ می باشد. نحوه جبران خسارات اشخاص در صورت عمد یا تقصیر قاضی در قانون اساسی و در اصل ۱۷۱ آمده که اگر در دادرسی از سوی قاضی، کسی متضرر شود باید جبران شود. به موجب اصل ۱۷۱ قانون اساسی، هر گاه بر اثر تقصیر یا اشتباه قاضی در موضوع یا در تطبیق حکم بر مورد خاص، ضرر مادی یا معنوی متوجه کسی گردد، در صورت تقصیر، مقصر طبق موازین اسلامی ضامن است و در غیر این صورت خسارت به وسیله دولت جبران می شود و در هر حال از متهم اعاده حیثیت می گردد. در ماده ۳۰ قانون نظارت بر رفتار قضاات آمده است که جبران کردن این نوع خسارت ها در صلاحیت دادگاه های عمومی تهران است اما رسیدگی به دعوا در دادگاه های

عمومی منوط به احراز تقصیر و یا اشتباه قاضی در دادگاه عالی انتظامی قضات است؛ بنابراین اگر کسی بر اثر اشتباه و یا تقصیر قاضی که در دادگاه عالی اثبات شود متضرر شود دادگاه های عمومی تهران می توانند به این خسارت رسیدگی کنند. چنانچه تقصیر و تخلف قاضی در صدور رای اشتباه در دادگاه عالی انتظامی قضات محرز نگردد، دادخواست مطالبه - ضرر و زیان باید به طرفیت دادستان - به عنوان حافظ منافع عموم بالتبع حافظ منافع بیت المال ارائه گردد و در صورتی که زیان دیده بتواند رابطه سببیت بین صدور رای اشتباه و ضرر و زیان وارده را اثبات نماید، محکومیت قاضی صادرکننده اشتباه (در صورت اثبات تقصیر وی) یا بیت المال (در صورت عدم تقصیر قاضی) مطابق قوانین امکان پذیر می باشد. مواردی از قبیل تفریط، تعدی، غفلت، بی مبالائی، اهمال و مستحکم از مصداق تقصیر بوده و ضابطه آن نیز عرفی است. معیار تشخیص خطای شغلی قاضی نیز معیار رسمی است. برای تشخیص و ارزیابی بی احتیاطی و بی مبالائی باید به رفتار یک شخص متعارف توجه نمود. اگر قاضی در تقصیر ناشی از بی مبالائی رفتاری در حدود رفتار یک قاضی متعارف انجام دهد عمل او در حکم اشتباه است نه تقصیر بنابراین شخصاً مسئول نبوده بلکه بیت المال مسئول شناخته می شود اما اگر در این نوع تقصیر عمل از حد رفتار یک قاضی متعارف خارج شود شخص او مسئول خواهد شد. در موردی که سبب ورود خسارت آمیزه ای از تقصیر اداری و شخصی است، رویه قضائی می تواند دولت را سبب قوی تر بداند، مگر اینکه قاضی به عمد مرتکب تقصیر شده باشد و تقلب، تفریط او باعث ورود ضرر شود. مشکل، تفکیک میان تقصیر و اشتباه قاضی در این اصل می باشد که حیرت آن دو از یکدیگر کاری دشوار است؛ زیرا در مسئولیت مدنی معمولاً بین آن دو تفاوتی نمی نهند و هر خطا و اشتباهی را تقصیر می نامند. شاید بتوان اشتباه را به معنای قصور و خطای دادرسی گرفت و تقصیر در فرضی است که سوء نیت و عمدی در کار باشد. پاره ای نیز در تفکیک بین این دو گفته اند: در اشتباه عمل قاضی، آلوده به امر نامشروعی نیست؛ در حالی که در تقصیر، قاضی دانسته به راه ناصواب می رود و اقدام او آلوده به امری نامشروع است.

کلیدواژه ها: تخلف انتظامی قاضی، تقصیر قاضی، نظارت بر رفتار قضات، مسئولیت مدنی قاضی

فهرست مطالب

۱۱	مقدمه
۱۱	(۱) بیان مسأله تحقیق
۱۲	(۲) اهمیت موضوع تحقیق و دلایل انتخاب آن
۱۲	(۳) هدفهای تحقیق
۱۲	(۴) سوالات
۱۲	(۵) فرضیه ها
۱۳	(۶) چهارچوب نظری تحقیق
۱۵	بخش اول: مفهوم شناسی "تخلف انتظامی قاضی" و "مسئولیت مدنی قاضی"
۱۵	فصل اول: "تخلف نظامی قاضی"
۱۵	مبحث اول: مفهوم تخلف انتظامی
۱۸	مبحث دوم: انواع تخلف انتظامی
۲۰	فصل دوم: مسئولیت مدنی قاضی
۲۰	مبحث اول: مفهوم مسئولیت مدنی قاضی
۲۱	مبحث دوم: موازین قانونی حاکم بر مسئولیت قاضی در حقوق ایران
۲۳	بخش دوم: شناسایی ضوابط حاکم بر مسئولیت مدنی قاضی
۲۳	فصل نخست: سیر تحول قوانین حاکم بر شناسایی ضوابط مسئولیت قاضی
۳۴	فصل دوم: مبانی و مصادیق تخلف انتظامی و مراجع صالح رسیدگی به آنها
۳۴	مبحث اول: مبانی
۴۳	مبحث دوم: مصادیق
۴۷	مبحث سوم: مراجع صالح رسیدگی به تخلفات انتظامی قضات
۴۸	گفتار اول: دادگاه انتظامی قضات مرجع تشخیص تقصیر و اشتباه قاضی
۴۸	گفتار دوم: دادگاه های عمومی مرجع ذی صلاح برای رسیدگی جبران خسارت
۵۰	گفتار سوم: مرجع صالح برای تشخیص تقصیر قاضی
۵۱	مبحث چهارم: آیین دادرسی نحوه رسیدگی به تخلفات انتظامی قضات
۵۱	گفتار اول: تشریفات اقامه دعوی
۵۲	گفتار دوم: شیوه اعتراض
۵۴	گفتار سوم: جنبه های شکلی رسیدگی
۶۵	گفتار چهارم: خواننده قرار دادن دادگستری محل به عنوان دستگاه حاکمیت

بخش سوم: مسئولیت مدنی قضاات در صورت تحقق تخلف انتظامی.....	۶۹
فصل اول: ارکان و شرایط مسئولیت مدنی قضاات.....	۶۹
مبحث اول: تقصیر در قانون اساسی: تقصیر شغلی.....	۶۹
گفتار اول: عدم شناخت لازم و کافی از قوانین و مقررات انتظامی.....	۷۱
گفتار دوم: نقض اصول اخلاق قضایی و شرافت حرفه‌ای.....	۷۲
گفتار سوم: عدم پای بندی قضاات به تضمینات دفاعی اصحاب دعوا.....	۷۵
گفتار چهارم: تفسیر ناروای قاضی از قوانین.....	۷۷
گفتار پنجم: عدم دقت و سرعت در کار.....	۷۹
گفتار ششم: عدم احراز هویت افراد دخیل در پرونده.....	۸۲
گفتار هفتم: عدم پای بندی به اصل بی طرفی.....	۸۷
مبحث دوم: رابطه علت و معلول (سبب) بین تخلف انتظامی و خسارت.....	۹۱
گفتار اول: مفهوم رابطه علیت.....	۹۱
گفتار دوم: احراز رابطه علیت میان اشیاء قضای و زیان مادی.....	۹۸
گفتار سوم: ضابطه تشخیص تقصیر شغلی و - فهای قاضی.....	۱۰۰
گفتار چهارم: رابطه علیت در مسئولیت مدنی.....	۱۰۴
مبحث سوم: موارد مسئولیت مدنی قاضی.....	۱۲۶
گفتار اول: بررسی مسئولیت مدنی ضابطان قضایی و مقایسه مسئولیت قضاات.....	۱۲۶
گفتار دوم: مسئولیت مدنی ناشی از فعل توأم با تقصیر.....	۱۲۷
گفتار سوم: مسئولیت مدنی ناشی از فعل بدون تقصیر.....	۱۳۰
گفتار چهارم: مسئولیت مدنی ناشی از ترک فعل.....	۱۳۱
فصل دوم: مبانی قانونی شناسایی مسئولیت مدنی قاضی در اثر تقصیر و تخلف انتظامی.....	۱۳۴
مبحث اول: مبانی قانونی مسئولیت مدنی قاضی.....	۱۳۴
مبحث دوم: فلسفه مسئولیت مدنی قاضی.....	۱۳۵
نتیجه گیری.....	۱۳۷
منابع.....	۱۳۹

(۱) بیان مساله تحقیق

امروزه مسئولیت مدنی قضات، بسیار مورد توجه است و قانونگذاران را در کشورهای مختلف به آن داشته است که آن را در متون قانونی بگنجانند. بحث نظارت بر عملکرد قضات و مسئولیت آنها در نیمه دوم قرن نوزدهم آغاز شد و در اوایل قرن بیستم با جنبش قانونگذاری در این زمینه دنبال شد و هنوز نیز ادامه دارد. قبل از این، افراد بیگناهی که به ناحق بر اثر تصمیمات قضایی متضرر شده بودند، راهی برای جبران خسارت نداشتند. در ایران نیز، پس از انقلاب مشروطه، تعریب قانون مدنی، باز به علت وجود افکاری در زمینه عدم مسئولیت دولت در قبال اقداماتش و همچنین عدم وارد نص خاصی در این باره، مجالی برای جبران خسارت بیگناهان به وجود نیامد. در سال ۱۳۲۹، با وضع قانون مدنی بنظر می‌رسید که ضرر دیدگان از اقدامات قضات، بتوانند در سایه این قانون، خسارت وارد شده را پیگیری نمایند اما مرجع خاصی برای رسیدگی به ایجاد نشد.

تنها پس از پیروزی انقلاب اسلامی و تصویب اصل مرقی ۱۷۱ قانون اساسی است که گامی اساسی در این زمینه برداشته شده است. هرچند که در این اصل هم ابهاماتی وجود دارد و به درستی روشن نمی‌سازد که مرجع شکایت چه کسی است و در صورت تقصیر قاضی کجا و چگونه این امر باید اثبات شود و نحوه جبران خسارت چگونه باید باشد. علاوه بر آن مشخص نیست میزان خسارت چگونه ارزیابی خواهد شد. البته برخی حقوق‌دانان این باور هستند که رویه کنونی مطلوب است و این راه نباید به سادگی گشوده شود، زیرا در این صورت بر اعتبار رأی دادگاه لطمه وارد می‌شود.

حال، با توجه به ابهامات متن قانون و نیز روشن نبودن روند اقدام به آن، باید موارد و شرایط مسئولیت قضات تبیین شود تا به ضابطه‌ای برای سنجش عملکرد قضات دست پیدا کنیم. اکنون جای آنست که مصادیق و مبانی تخلفات انتظامی روشن شود و همچنین باید مشخص شود که چه مرجعی پاسخگوی تخلفات انتظامی قضات است. در آخر باید تبیین شود که نحوه رسیدگی به تخلفات به چه صورت خواهد بود.

(۲) اهمیت موضوع تحقیق و دلایل انتخاب آن

با توجه به ابهامات و نارسایی های قانون در زمینه مسئولیت مدنی قضاات، این ضرورت به روشنی حس می شود که باید پژوهش هایی انجام شود تا با بررسی جوانب موضوع به راه حلی جامع دست پیدا کرد تا راه برقراری عدالت و جلوگیری از ضرر رساندن به افراد بیگناه و همچنین رسیدن به مطلوب قانون اساسی میسر شود.

(۳) هدف های تحقیق

اهداف این اثر عبارتند از:

- تبیین مراجع صالح رسیدگی به تخلفات انتظامی قضاات
- روشن کردن شیوه رسیدگی تخلفات
- تبیین موارد مسئولیت قضاات
- توضیح معایب و محاسن قانون در زمینه مسئولیت مدنی قضاات

(۴) سوالات

- ۱- مراجع صالح برای رسیدگی به تخلفات انتظامی قضاات کدامند؟
- ۲- ارکان و شرایط مسئولیت مدنی قضاات در صورت تخلف انتظامی آنها چیست؟

پرسش های فرعی:

- ۱- چرا در قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ مفاد ۵۸ سابق نیامده است؟
- ۲- نسبت میان تقصیر عام و تقصیر شغلی قضاات چیست؟
- ۳- آیا تقصیر شغلی قضاات منحصر به موارد نظارت است؟
- ۴- مقصود از تقصیر در اصل ۱۷۱ آیا فقط تقصیر شغلی احصا شده در قانون مزبور است؟

(۵) فرضیه ها

به نظر می رسد که اگر قاضی مرتکب اشتباه یا تقصیری شود و یا رابطه علی میان تخلف انتظامی و خسارت وجود داشته باشد، قاضی مسئول است و مرجعی باید وجود داشته باشد که به آن رسیدگی کند؛ لذا باید دادسرا یا دادگاه هایی برای آن تشکیل شود.

۶) چهارچوب نظری تحقیق

قوانین حاکم بر موضوع عبارتند از قانون مسئولیت مدنی ایران و قانون نظارت بر رفتار قضات همچنین اصل ۱۷۱ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و قانون جدید مجازات اسلامی.

پیشینه تحقیق به لحاظ پایان نامه های نگاشته شده عبارتست از:

- ❖ ارفعی ثانی، اعظم، مطالعه تطبیقی مسئولیت مدنی قضات در قلمرو کیفری، ۱۳۹۰، دانشگاه پیام نور، مقطع ارشد.
- ❖ بالدی، ولیده، بررسی آثار خطا و تخلف قاضی در فقه و حقوق موضوعه، دانشگاه اهواز، ۱۳۹۴، مقطع ارشد.
- ❖ پناهند، علی محمد، مسئولیت مدنی قضات در ایران، دانشگاه شیراز، ۱۳۷۶، مقطع ارشد.
- ❖ پیرهادی، معین، مسئولیت مدنی قاضی در تفسیر قراردادهای، دانشگاه تربیت معلم، ۱۳۹۳، مقطع ارشد.
- ❖ خالقی پور، حامد، مسئولیت مدنی قاضی با مطالعه تطبیقی فقه امامیه حقوق ایران و آمریکا، دانشگاه کرمان، ۱۳۹۱، مقطع ارشد.
- ❖ رئیس، عبدالکریم، بررسی تطبیقی مسئولیت قاضی، ۱۳۵۲، دانشگاه سیستان و بلوچستان؛ مقطع ارشد.
- ❖ سهرابی، حامد، مسئولیت مدنی قضات ناشی از نقض حقوق شهروندی، دانشگاه آزاد تهران مرکز، ۱۳۹۳؛ مقطع ارشد.
- ❖ صالحی، محمد، بررسی مسئولیت مدنی ناشی از مداخلات و اختیارات قضایی، دانشگاه تهران، ۱۳۸۳؛ مقطع ارشد.
- ❖ قربانی، دسیفانی، جواد، مسئولیت ناشی از تقصیر یا اشتباه قاضی با تأکید بر رویه قضایی، دانشگاه مازندران، ۱۳۸۲، مقطع ارشد.
- ❖ قربانی، مجید، تدابیر قانونی در خصوص خطای قاضی، ۱۳۸۹، دانشگاه غیرانتفاعی، مقطع ارشد.

۷) روش تحقیق: کتابخانه ای

۸) جامعه آماری و حجم آن: ندارد

۹) برآورد حجم نمونه و روش نمونه گیری (در صورت نمونه گیری): فاقد کار میدانی

۱۰) روش گردآوری اطلاعات: کتابخانه‌ای، فاقد کار میدانی

۱۱) روش تجزیه و تحلیل اطلاعات: کتابخانه ای

۱۲) ساختار تحقیق: اثر حاضر از سه بخش کلی تشکیل شده است که نخست، به مفهوم شناسی

واژگان کلیدی پرداخته شده است؛ و پس از آن مصادیق و مبانی تخلف انتظامی و مراجع رسیدگی

به آنها خواهد آمد. در انتها نیز مسئولیت مدنی قضات در صورت تخلف انتظامی مورد مطالعه قرار

می‌گیرد.